

Onderwerp **Spreektekst voorzitter Kiesraad, W.J. Kuijken**

**Openbare zitting van het centraal stembureau van
4 december 2023 ter vaststelling van de uitslag van de
Tweede Kamerverkiezing van woensdag 22 november
2023**

Introductie en toelichting procedure zitting

Goedemiddag dames en heren,

Ik open de openbare zitting van de Kiesraad en heet u allen hartelijk welkom. In het bijzonder heet ik iedereen van harte welkom die via de livestream met deze zitting meekijkt. Voor de volledigheid maak ik u erop attent dat de opnamen die vandaag worden gemaakt, later terug te zien zijn op internet.

De Kiesraad treedt tijdens deze zitting op als centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die op 22 november jongstleden heeft plaatsgevonden.

De Kiesraad heeft afgelopen vrijdag, 1 december, de uitslag vastgesteld. Vandaag is de Kiesraad op grond van artikel V 9 van de Kieswet voor de tweede keer bijeengekomen om de definitieve verkiezingsuitslag vast te stellen. Aanleiding hiervoor is dat de Tweede Kamer artikel V 4a van de Kieswet heeft toegepast door te besluiten tot een nieuwe stemopneming van vier stembureaus in de gemeente Tilburg. Deze hertelling heeft afgelopen zaterdag plaatsgevonden.

Dit is geen unieke gebeurtenis. Ook bij de Europees Parlementsverkiezing van 2019 en de Tweede Kamerverkiezing van 2021 heeft de Tweede Kamer vanuit zijn eigen bevoegdheid om een hertelling verzocht in enkele stembureaus.

Sinds 1 januari van dit jaar regelt de Kieswet dat als het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing plaatsvindt, besluit tot een hertelling, dat dan het centraal stembureau een nieuwe uitslag vaststelt bij een wijziging van de uitslag. Omdat er door de hertelling in de gemeente Tilburg enkele verschuivingen zijn ontstaan in het aantal stemmen per lijst, is het centraal stembureau vandaag bijeen om de nieuwe uitslag vast te stellen. Dit is dus nieuw.

Van deze zitting wordt een proces-verbaal opgemaakt. Er is voor deze zitting tot vaststelling van een proces-verbaal na een hertelling op verzoek van het vertegenwoordigend orgaan geen model voorgeschreven in de regelgeving. Hiertoe is op basis van het bestaande model een nieuw proces-verbaal van het centraal stembureau opgesteld. In het proces-verbaal van vandaag worden ook de bijlagen van afgelopen vrijdag ook opgenomen, zodat dit proces-verbaal zelfstandig leesbaar is.

Kiezers en andere belanghebbenden kunnen in deze zitting mondeling bezwaren naar voren brengen tegen de juistheid van de uitslag. Deze eventuele bezwaren worden ook vermeld in het

proces-verbaal van deze zitting. Het proces-verbaal wordt later vandaag op de website van de Kiesraad gepubliceerd.

Na de vaststelling van de uitslag wordt het proces-verbaal door de leden van de Kiesraad ondertekend en vervolgens overhandig ik de uitslag namens de Kiesraad aan de ondervoorzitter van de Tweede Kamer. Ik heet mevrouw Kamminga, ondervoorzitter van de Tweede Kamer en hier aanwezig, van harte welkom.

Ik heet ook de voorzitter (dhr. Ellian) en de leden van de commissie voor het onderzoek voor de geloofsbrieven (mevr. Kat, dhr. Krul, dhr. Kops) van harte welkom bij deze zitting.

Na de overhandiging van het proces-verbaal sluit ik het officiële gedeelte van de zitting.

Nieuwe stemopneming

De nieuwe stemopneming heeft plaatsgevonden voor de volgende vier stembureaus in de gemeente Tilburg: nr. 9 Beatrix College, nr.15 OBS de Fonkel, nr.21 Parochiezaal De Goede Herder, nr.31 Wijkcentrum Zuiderkwartier. Onder verantwoordelijkheid van de Tweede Kamer zijn door het gemeentelijk stembureau Tilburg afgelopen zaterdag de stemmen herteld. Het proces-verbaal hiervan is door de gemeente Tilburg gepubliceerd en overgebracht naar het centraal stembureau.

Voor de hertelling was er sprake van respectievelijk 16, 17, 24 en 18 onverklaarde telverschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten. Dat gaat respectievelijk om afgerond 1%, 0,9%, 2,1% en 1% van het in dat stembureau aantal toegelaten kiezers.

De nieuwe stemopneming heeft geleid tot een licht gewijzigde uitslag van het aantal stemmen per lijst. Dit heeft geen invloed gehad op de zetelverdeling of op de kandidaten die zijn verkozen.

Graag maak ik nog enkele opmerkingen over de hertelling die heeft plaatsgevonden in vier stembureaus in Tilburg. Het besluit van de Tweede Kamer heeft duidelijk gemaakt dat de wet en instructies op het punt van hertellen door het gemeentelijk stembureau bij een centrale stemopneming en decentrale stemopneming opnieuw zou moeten worden bekeken. Dit is wellicht ook een signaal voor de wetgever.

Tijdens de zitting van afgelopen vrijdag heb ik medegedeeld dat bij de uitslagvaststelling door de gemeentelijk stembureaus en het centraal stembureau alle stappen zijn gezet die wettelijk zijn voorgeschreven. Daarbij zijn ook door het gemeentelijk stembureau in Tilburg de wettelijke regels gevolgd.

De terugverwijzingen door de Kiesraad zijn verlopen volgens het proces van het voor deze verkiezing vastgestelde controleprotocol. Hierbij is aldus aan alle wettelijke vereisten voldaan, wat ook geldt voor het besluit tot hertelling door de Tweede Kamer.

De wettelijke regels zijn op dit moment als volgt. De Kieswet verplicht een gemeentelijk stembureau om (vermoedens van) fouten in de uitslagen van de stembureaus te onderzoeken en zo nodig te herstellen.

Dat geldt ook voor onverklaarde verschillen. Dat zijn verschillen tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stembiljetten, waarvoor geen verklaring is. Voor onverklaarde telverschillen geldt daarbij een verschillend wettelijk regime bij een *centrale* en een *decentrale* stemopneming. In Tilburg was er sprake van een *centrale* stemopneming.

Als bij een *centrale* stemopneming een onverklaard verschil ontstaat bij de integrale telling op donderdag, dan is op grond van artikel Na 20 van de Kieswet het gemeentelijk stembureau verplicht om alleen het aantal geldige stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen opnieuw te tellen. Dit is ook gebeurd door het gemeentelijk stembureau in Tilburg.

Als bij een *decentrale* stemopneming een gemeentelijk stembureau op donderdag een onverklaard verschil ziet in het proces-verbaal van een stembureau, moeten op grond van artikel Na 12 van de Kieswet ook altijd de stembescheiden, de stembiljetten, opnieuw worden geteld. Dan volstaat een telling van alleen de stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen niet.

Het centraal stembureau controleert door middel van een controleprotocol of het gemeentelijk stembureau heeft gehandeld zoals voorgeschreven in de wet. Onder andere ten aanzien van de wettelijke regels rond onverklaarde verschillen. Daarnaast controleert het centraal stembureau aanvullend of het aantal verklaarde telverschillen niet de grens van meer dan 2% overschrijdt. Deze regels nemen zoals we hebben gezien de gevallen met onverklaarde verschillen zoals de Tweede Kamer in Tilburg heeft laten onderzoeken niet altijd weg.

Het onderzoek door de Commissie voor het Onderzoek van de Geloofsbrieven biedt daarom aanleiding tot het verder verbeteren van het telproces, al dan niet door wijziging van wet- en regelgeving en/of bij volgende verkiezingen door de Kiesraad vastgestelde controleprotocollen.

De Kiesraad zal de zorgvuldigheid van de telling bij een centrale en decentrale stemopneming nadrukkelijk meenemen in de evaluatie van de verkiezingen en nader analyseren. Daarbij zullen ook de regels in het controleprotocol van de Kiesraad, die elke verkiezing opnieuw wordt vastgesteld, worden betrokken. Hierbij rijst de vraag of de wetgever niet een tolerantiegrens moet aangeven waarbij in elk geval tot hertelling moet worden overgegaan. De 2% norm uit het controleprotocol is geen bij wet afdwingbare norm.

Stemmen per partij

Op deze en de twee navolgende dia's ziet u het aantal stemmen per partij op nationaal niveau. Ik noem u het definitieve aantal stemmen per lijst en het aantal stemmen dat door de hertelling daarop in mindering is gebracht of toegevoegd, te zien in de laatste kolom.

Nummer	Aanduiding van de politieke partij	Behaalde aantal stemmen nationaal (uitslag 4/12)	+/- ten opzichte van 1 december (hertelling Tilburg)
1	VVD	1.589.519	+1
2	D66	656.292	+2
3	GROENLINKS/ Partij van de Arbeid (PvdA)	1.643.073	+41
4	PVV (Partij voor de Vrijheid)	2.450.878	+23
5	CDA	345.822	+1
6	SP (Socialistische Partij)	328.225	
7	Forum voor Democratie	232.963	
8	Partij voor de Dieren	235.148	
9	ChristenUnie	212.532	
10	Volt	178.802	

11	JA21	71.345	
12	Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	217.270	
13	DENK	246.765	+1
14	5OPLUS	51.043	
15	BBB	485.551	
16	BIJ1	44.253	
17	Piratenpartij – De Groenen	9.117	
18	BVNL/ Groep van Haga	52.913	
19	Nieuw Sociaal Contract	1.343.287	-5
20	Splinter	12.838	

21	LP (Libertaire Partij)	4.152	
22	LEF – Voor de Nieuwe Generatie	5.122	
23	Samen voor Nederland	5.325	
24	Nederland met een PLAN	5.487	
25	PartijvdSport	3.966	
26	Politieke Partij voor Basisinkomen	1.038	

Opkomst

Van de 13.473.750 kiesgerechtigden hebben 10.475.203 personen hun stem uitgebracht. Het aantal uitgebrachte stemmen is door de hertelling vermeerderd met 64, maar het opkomstpercentage blijft daarmee ongewijzigd op 77,7% procent.

Uitgebrachte stemmen

In totaal zijn er 10.475.203 stemmen uitgebracht.

Daarvan zijn er:

- 10.432.726 geldig uitgebracht op één van de kandidaten (99,6%);
- 19.655 blanco uitgebracht (0,19%) en
- 22.822 ongeldig (0,22%).

Door de hertelling zijn er 64 stemmen meer geldig uitgebracht, is er één stem minder blanco uitgebracht en één stem meer ongeldig.

Door de hertelling zijn er op het totaal 31 geldige volmachtbewijzen meer geteld. In totaal hebben 996.512 kiezers van de mogelijkheid gebruik gemaakt om per volmacht voor zich te laten stemmen. Dit betreft 9,5% van het totaal.

De stemmen uit het buitenland zijn ongewijzigd. Van de 107.669 geregistreerde Nederlanders buiten Nederland hebben 69.047 een geldige briefstem uitgebracht.

Zetelverdeling

Het aantal stemmen dat nodig is voor het behalen van één zetel, wordt de kiesdeler genoemd. Deze wordt berekend door alle geldig uitgebrachte stemmen op kandidaten te delen door 150, het totaal aantal zetels van de Tweede Kamer. Deze kiesdeler is door de hertelling licht gewijzigd en bedraagt nu $69.551 \frac{76}{150}$ stemmen.

De nieuwe stemopneming in de vier stembureaus heeft de zetelverdeling zoals in de zitting van vrijdag 1 december jongstleden is vastgesteld niet veranderd. Ook is er geen verandering in de vrijdag jongstleden toegekende restzetels. Op de dia ziet u het totaal aantal zetels per lijst.

Het aantal stemmen op kandidaten is door de hertelling binnen de betreffende partijen veranderd. Hierbij heeft er echter geen verandering plaatsgevonden in de kandidaten die met voorkeurstemmen zijn gekozen en daarmee de lijstvolgorde hebben doorbroken.

Nummer	Aanduiding van de politieke partij	Behaalde aantal zetels
1	VVD	24
2	D66	9
3	GROENLINKS/ Partij van de Arbeid (PvdA)	25
4	PVV (Partij voor de Vrijheid)	37
5	CDA	5
6	SP (Socialistische Partij)	5
7	Forum voor Democratie	3
8	Partij voor de Dieren	3
9	ChristenUnie	3
10	Volt	2
11	JA21	1
12	Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	3
13	DENK	3
15	BBB	7
19	Nieuw Sociaal Contract	20

Bezwaren

Er bestaat nu gelegenheid om aan te geven of u mondeling bezwaar wilt maken tegen hetgeen vandaag naar voren is gebracht over de nieuwe stemopneming en de uitslagvaststelling. Daarbij wijs ik er op dat het centraal stembureau op grond van artikel V 9, tweede lid, geen toepassing meer kan geven aan artikel P 21 Kieswet, en dus tijdens deze zitting niet tot een nieuwe hertelling kan besluiten.

De mogelijkheid voor bezwaar geldt alleen voor hier in de zaal aanwezige personen. De mondelinge bezwaren worden in een bijlage bij het proces-verbaal van deze zitting opgenomen.

Afronding

Dan kom ik nu toe aan de afronding van de zitting. De Kiesraad gaat nu over tot de ondertekening van het proces-verbaal.
Hiermee sluit ik het officiële gedeelte van de zitting.

De Kieswet schrijft voor dat de voorzitter van het centraal stembureau een afschrift van het proces-verbaal doet toekomen aan de Tweede Kamer (art. P 24 Kieswet). Aan het getekende proces-verbaal zal in de loop van vandaag een weergave worden toegevoegd van de tijdens deze zitting ingediende bezwaren. Een afschrift van het complete proces-verbaal zal vervolgens aan de Tweede Kamer worden toegezonden. Het proces-verbaal wordt ook gepubliceerd op de website van de Kiesraad www.kiesraad.nl en wordt geplaatst in de Staatscourant.

De eerste samenkomst van de nieuwe Tweede Kamer vindt plaats op 6 december aanstaande. Ik wil graag nu een afschrift van het zojuist getekende proces-verbaal aanbieden aan de ondervoorzitter van de Tweede Kamer, mevrouw Kamminga ter afronding van deze zitting en ter afsluiting van de werkzaamheden van het centraal stembureau.
Graag dank ik mevrouw Kamminga voor het in ontvangst nemen van het proces-verbaal van deze zitting.

N.B.: De uitgesproken tekst geldt.